

Ingeri tantsupärimuse allikad ja tantsude üldpilt

Juha-Matti Aronen

Teesid: Ingerisooime tantsudest on seni kirjutatud vähe, andmed tantsude kohta on fragmentaarsed ja esinevad erinevates allikates. Huvi selle teema vastu ja soov neid tantse ingerisooime rühmades tantsida on andnud tõuke nende vähes-tegi andmete otsimisele ja uurimisele. Artiklis käsitletakse erinevate allikate materjale ingeri tantsude kohta ning antakse ülevaade repertuaarist ja tähtsamatest tantsutüüpidest.

Märksõnad: allikad, ingerisooime tantsukultuur, kadrill, *röntyskä*

Käesoleva artikli eesmärk on visandada üldpilt ingerisooime tantsukultuurist, tutvustada ja võrrelda selle erinevaid allikmaterjale. Laiemat üldist selgitust teema kohta pole, sest ingeri tantsu vastu on huvi tundnud ainult üksikud uurijad ja õpetajad. Ingeri pärimusest olid aktiivsema kogumisperioodi jooksul 19. sajandil ja 20. sajandi alguses huviorbiidis laulud (SKVR III–V), lood ja uskumused. Ajalooliste ja poliitiliste muutuste tõttu on ingerisooime tantsu-materjali kogumine ja uurimine jagunenud Soome, Venemaa ja Eesti vahel ning see pole kusagil olnud huvide keskpunktis.

Tantsu sügavam uurimine ja mõistmine ei ole võimalik ilma erinevatel viisidel üles kirjutatud materjalide põhjal tantsu uuesti tantsitavaks rekonstrueerimiseta (nt Hoppu 1999: 82–87). Ingerisooime sotsiaalsele tantsule on iseloomulik rühmas tantsimine, ka koreograafia kui selline nõuab tavaliselt üsna suure rühma osalemist ja koostegutsemist. Seetõttu on ka selle artikli andmed ja avastused osa rühma tegutsemisest ning aktiivne ja ingeri tantsust huvitatud rühm on olnud ka motivatsiooniallikaks, kui on otsitud tantse, mida uuesti kasutusele võtta.

Tantsude esitamine suurema publiku ees moodustab rühma tegutsemisest ainult väikese osa. Tähelepanekuid, rekonstrueerimiskatseid (nii õnnestunud kui ka ebaõnnestunud) on olnud võimalik teha iganädalastel kokkusaamistel, kus tants on meelelahutuse, liikumise ja sotsiaalse tegevuse rollis. On ilmne-

nud, et Eestis elavatele teise ja kolmanda põlvkonna ingerisoomlastele on tants hea identiteedi ehitamise ja tugevdamise vahend, sest ainult osal nendest on olemas soome keele oskus ja seega keelel põhinev identiteet. Ingeri pärimusele keskenduv ja seda uuriv ingerisoomse folkloorirühm on Eestis oma varsti kümneaastase tegutsemise jooksul äratanud üllatavalt palju huvi ja tähelepanu. Ingerisoomse tantsu ja mängu on võimaluste piires tantsitud ka teiste rühmadega, kõige rohkem igasuvistel Eesti ingerisoomlaste laulu- ja tantsupidudel ühistel esinemistel väljakul ja lõkkeõhtutel mitteformaalse meelelahutusena. Selle artikli üks eesmärk ongi olla väike teejuht teistele ingerisoomse tantsu vastu huvi tundjatele ja pakkuda ka allikakriitikat siiani tantsitud lauldud tantsude ja mängude osas.

Artikli esimene pool annab ülevaate minu kasutuses olevatest allikatest, teine koosneb tantsude grupeerimisest ja tähtsamate tüüpide kirjelduste võrdlemisest. Ingeri tantsude kirjeldusi või uurimusi pole kuigi palju avaldatud. Trükitud allikaid tutvustatakse kronoloogiliselt ja hiljem käsitletakse teisi võimalikke allikaid. Tantsu kirjeldamine sõnadega nõuab üsna palju tööd, selle sügavam vaatlemine eeldaks kindlasti ka isiklikke tantsukogemusi. Seetõttu pole ingeri tantsust, võrreldes ka muu ingeri kultuuriga, kuigi palju kirjutatud. Olukorra teeb keerulisemaks fakt, et tantsude kohta on vastuolulisi andmeid ka muidu usaldusväärsetes allikates (vrd allpool seoses kadrilliga). Allikaid võrreldes on siiski võimalik visandada üldpilt.

Allikmaterjalid ingeri tantsude kohta

Asko Pulkkineni tantsuraamatud

Soome rahvatantsuliikumise algusaastate tantsuraamatutes kirjeldatakse ka ingeri tantsu. 20. sajandi alguses oli Soome ja Venemaa vahel piir just hiljuti suletud ja vanema põlvkonna tantsuurijatel ja -kogujatel oli veel olemas kontakt kogu soomekeelse kultuuripiirkonnaga. Asko Pulkkinen kirjutab Põhja-Ingerimaa tantsudest esimest korda 1929. aastal oma varasematest teostest mahukamas üllitises *Suomalaisia kansantantuja*. Ingeri tantsu või mängu oli ta üles kirjutanud Viiburis 1927. aastal sinna revolutsiooni eest põgenenud ingerisoomlaste käest. Pulkkinen on esimene, kes jagab ingeri tantsukultuuri kaheks piirkonnaks: Põhja-Ingerimaa Lempaala, Vuole, Valkeasaari, Miikkulainen ja Toksova moodustavad *röntyskä* piirkonna, aga lõuna- ja läänepoolses Ingeris alates Rääpyväst ja Kelttost tantsitakse kadrilli. Pulkkinen nendib ka, et Ingerimaal mängitakse samasuguseid ringmänge nagu piiritaguses Soomeski (Pulkkinen 1929: 3, 128).

1920. aastate poliitiline olukord Ingeri küsimuse osas ning asjaolu, et Pulkkinen töötas põgenikega, peegeldub raamatu tekstis: “Mängudes, ehk röntyskätēs, nagu kommunistid ütlevad, paluvad tüdrukud endale poisi paariliseks...” Raamatus on tantsukirjeldus nelja röntyskä kohta – *Liilei lailei, Kolmia, Tumala, Kakkunassi*. Pulkkineni *Suomalaisia kansantanhuja* ilmus kordustrukis veel pärast Teist maailmasõda aastatel 1946 ja 1947. Aga siis oli poliitiline olukord Soomes sootuks teine kui paar aastakümnet varem. Sõja ajal oli ingerisoomlasi massiliselt Ingerimaalt Eesti kaudu Soome toodud ja rahulepingu nõuete kohaselt pidid nad Nõukogude kodanikena naasma Nõukogude Liitu, kus ei oodanud elu kodukülades, vaid pikad aastad asumisel. Pulkkineni 1946. aasta trüki tantsukirjeldused on samad mis 1929. aastal, aga laulusalmidest on ära jäetud osad, mis kirjeldavad Ingerimaalt revolutsiooni eest põgenemist, nt:

*Bolsheviikit inkerläisii tappavaasee uhkaa,
kojit poroks polttivat, ja jällel jäi vua tuhkaa
Inkerii on ikävä ja sinne mieli pallaa,
vaikk' on saanu kärsiä siell' routaa sekä hallaa*

[Bolševikud ähvardavad tappa ingerlasi,
kodud põletasid maatasa ja ainult tuhk jäi alles.
Hing ihkab Ingerisse tagasi,
kuigi seal on tulnud taluda külmun'd maad ja halla].

Pärast Pulkkineni raamatut läks mitu aastakümnet, enne kui röntyskäid jälle avaldati. Pärast sõda vaikiti ingeri tantsud peaaegu täielikult maha nagu ka kõik muu ingeriteemaline (Nevalainen 1992: 291). Järgmine suurem soome rahvatantsualane teos oli Asko Pulkkineni ja Anni Collani varasematest tantsuvihikutest kokku pandud *Kisapirtti. 125 suomalaista kansantanssia* (Väisänen 1959), mille esimene trükk ilmus 1959. ja teine 1962. aastal. Sarnaselt Pulkkineni teostega on ka selles tantsud jagatud maakondade kaupa. Eesõna järgi peaks *Kisapirtis* olema ka kõik *Suomalaisia kansantanhuja* tantsud ja selle sissejuhatuseks on tsiteeritud Pulkkineni. Ingeri tantse selles teoses siiski pole ja maakondade kaupa tantse kirjeldavast sissejuhatusest on samuti ainult Ingeri piirkond välja jäetud (Väisänen 1959: 9–10, 13).

Pulkkineni kirjeldatud väiksed röntyskätantsud oleksid vajanud toeks laulupärimust ja stiiliõpetust, et neid rühmades tantsida. Nendes moodustavad ju sõnad, viisid, rütm ja tantsutuudid ühe terviku ja on sama suure tähtsusega osad. Tantsuraamatuid ilmus Soomes siiski pidevalt ja harrastajad said uut materjali juurde. *Röntyskäd* jäid tasapisi tantsurühmade repertuaarist välja ja Ingerist räägiti ka muidu üha vähem ja vähem.

Koos rahvaluuletekstidega avaldati juba varakult ka kirjeldusi nende esitamisviiside kohta. Suures sarjas “Suomen kansan vanhat runot” on palju andmeid tantsimise kohta Ingerimaal, kuid see jäi uurijate kasutusse ega mõjutatud tantsuliikumist, enne kui 1980. aastatel hakati erinevatel kursustel elustama regivärsilise laulu saatel tantsimist.

Pärast Teist maailmasõda Soomes ja Eestis

1940. aastatel avaldati lisaks *röntyskätele* ka mõningaid teisi ingeri tantse. Helvi Jukarainen raamatus *Suomen nuorison leikkejä* aastast 1946 leidub ka *Nuuskapolkka*, mis on märgitud ingeri rahvatantsuks. Sama tants on avaldatud suure soome tantsuraamatu *Tanhuvakka* trükkides 1977. ja 1997. aastal. Tegemist ei ole siiski ainult Ingerimaal tuntud tantsuga, vaid see on variant vanast ja Soomes laialt tuntud miimilisi elemente sisaldavast “Heinolan polskast”, mille kohta on põhjaliku artikli kirjutanud Pirkko-Liisa Rausmaa (Rausmaa 1981a).

Elsa Enäjärvi-Haavio uurimus *Pankame käsi kätehen* ilmus 1949. aastal ja kuigi tegemist pole otseselt tantsukirjeldustega, tutvustatakse selles regivärsilise rahvaluule laulmist koos tantsuliigutustega. Enäjärvi-Haavio kirjutab, kuidas Lääne-Ingeris tantsiti temperamentselt ka tõsiste lauluteemade saatel. Koreograafiaks oli kolonnis liikumine, ring ja sõõr erinevate võtetega, ristid, ketid, väravate alt käimine ning improviseeritud soolotants. Mängu ja tantsu piir pole siiski selge, kuid päris mängud olid oma koreograafiaga (Enäjärvi-Haavio 1949: 143 ja Rausmaa 1981b: 186–195).

Üksikud ingeri tantsud pääsesid ka eesti raamatusse. Ullo Toomi *Eesti rahvatantsudes* (1953) on kaks autori enda üles kirjutatud lääneingeri tantsu: kadrill ja kasatškah (Toomi 1953: 64–79).

Rahvatantsu harrastamine õitses Soomes 1970.–1980. aastatel. Tänu *Tanhuvakkale* olid rühmad saanud oma repertuaari pikaks ajaks piisavalt tantse ja 1980. aastatel oligi aeg avaldada tantsuajalugu ja erinevaid uurimissuundi tutvustavaid artikleid. Väisäneni *Kisapirttist* alguse saanud kombe kohaselt Ingerimaa tantsudest soome tantsude üldkogumikes ei kirjutatud (vrd nt Rausmaa 1977). Alles viiskümmend aastat pärast Pulkkineni teose viimase trüki ilmumist viidatakse *Tanhuvakka* uues variandis Karjala maakitsuse *Kakkunassi* tantsu juures ingeri *röntyskätele* (Rausmaa 1997: 117).

Seurasaari sihtasutus algatas rahvatantsuartiklikogumiku *Suomalainen kansantanssi* koostamise. Selles vaadeldakse ka Soome vähemusrahvaste tantse, Päivyt Niemeläinen kirjutab näiteks üsna põhjalikult koltasaamide tantsust. Ingeri kohta leidub ainult üllatav teave: “Peab märkima, et ingerlaste tantsude hulgas kadrilli ei ole” (Niemeläinen 1983: 35). Samas oli juba Asko Pulkkinen

kirjeldanud selgelt nii *röntyskäte* kui ka kadrilli tantsimist Ingerimaa eri piirkondades.

Ka Eestis välja antud teostest jäid pärast Ullo Toomit ingeri tantsud välja. Lääneingeri kadrilli pole näiteks Kristjan Toropi suures kogumikus *Kontra-tantsud*, milles muidu on põhjalikud andmed kadrilli tantsimise kohta (Torop 1995). Taasiseseisvunud Eestis räägitakse pidevalt Setumaast, aga Eesti Ingerist ehk Ingerimaa kõige läänepoolsemast osast, mis samuti oli esimese iseseisvuse ajal Eesti osa, ei poetata sõnagi.

Viola Malmi Petroskoist

Pärast pikka pausi said soomlased lugeda ingeri rahvatantsudest siis, kui Karjala tantsuõpetaja Viola Malmi kirjeldas oma üleskirjutatud karjala tantsude kõrval ka *röntyskäid*. Soome keeles ilmus tema esimene raamat 1982. aastal. Selle sissejuhatuses kirjutatakse, et Kesk- ja Lääne-Ingerimaal tantsiti kadrilli ja *lanssit*, Põhja-Ingerimaal aga *röntyskäid*, mille kohta on teoses ka tantsujuhised (Malmi 1982: 19–21). Kümnekond aastat hiljem ilmunud teoses *Karjalaisen kansantanssin lähteillä* kirjeldab Malmi *röntyskäid* ja nende arengut sarnaselt eelmisega. Ingeri kadrilli või *lanssi* tantsukirjeldust pole aga selleski (Malmi 1993: 16–18). Olgugi et Malmi tekstis ei leidu viidet Pulkkineni teostele, tundub üsna selge, et ta neid oma üleskirjutustele toeks kasutas. Tantsude piirkondlik jaotus on samasugune ja 1982. aasta teose *Tumala-tants* (lk 90) näib põhinevat Pulkkineni raamatul. Veidi hiljem tehtud intervjuus ütles Malmi, et tema välitööde ajal *Tumalat* mäletati, aga sellest ei õnnestunud kirjeldust kätte saada (Hovinheimo 1988). Hiljem tantsiti Viola Malmi seminaridel *Tumalat* erinevate koreograafiatega, aga neile kõigile oli ühine Pulkkineni teost järgiv 8 ja 6 sammu tuuride vaheldumine. *Kakkunassi* osas on olukord vägagi sarnane – 1982. aasta juhis (lk 91) tundub olevat kohandatud üle võetud Pulkkinenilt ja on teistsugune kui näiteks *Tanhuvakka* Rautu valla *Kakkunassi*. Hiljem ei tantsitud *Kakkunassit* ka Malmi kursustel.

Alates 1980. aastatest on huvi ingeri kultuuri vastu uuesti tärnanud. Tantsurühmad on võtnud oma repertuaari Malmi raamatute *röntyskäid* ja nendele on hakanud ilmuma viiteid kirjalikes allikates, nagu eespool oli *Kakkunassi* osas mainitud. Soome mitmetuurlised tantsuketid – *purpurid* – said oma tantsuraamatu 1999. aastal ja selle eessõnas mainitakse Tampere ülikooli teadurile Petri Hoppule viidates, et Ingerimaa *röntyskä*-tantsudes on tuure, mis meenutavad märkimisväärselt soome rahvapäraste *purpurite* tuure, kus kaks paari korraga tantsib suure ringi sees kokku ja lahku ning läbikäimisi (Rausmaa 1999: 12).

Anneli Asplund toimetas 1992. aastal rahvalauluraamatu *Kansanlauluja Inkerinmaalta*, mille tantsulaulude abil on võimalik teada saada ka seda, milliseid tantse Ingerimaal on tantsitud. Raamatus on lisaks *röntyskätele* regivärsilisi tantsulaule, ringmängulaule, laulud tantsudele *Melkutus* ja *Kangakudumine*. Kuidas neid tantsiti, pole laulude abil võimalik siiski järeldada. Tantsulaulude raamatutest peab veel mainima Eino Kiuru ingeri rahvalaulude väljaandeid *Narodnyje pesni Ingermanlandii* (Kiuru 1974a) ja *Piirilaulu, liekkulaulu ja röntyskä Inkerin lauluperinteessä* (Kiuru 1974b).

Teisi allikaid

Lisaks siin välja toodud trükitud allikatele leidub ingeri tantsukirjeldusi ka erinevates arhiivides. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura rahvaluulearhiivi tantsukartoteegis on andmeid *röntyskätest* nii vana Soome aladelt Karjala maakitsusel kui ka Põhja-Ingerimaalt (peamised kogujad Eeva Kaasolainen, Eeva Pesonen ja Ulla Mannonen). Ka Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivis on lisaks Ullo Toomi avaldatud tantsudele teisigi tema üles kirjutatud tantse Lääne-Ingerimaalt (*Viron veräjä*). Kogumine ja selle kaudu ka andmed ingeri tantsust jagunevadki selgelt kaheks: huvi on pakkunud põhjaingeri tants kohe vana Soome piiri taga ning teiselt poolt oli 1930. aastatel kultuuritöö aktiivne Eesti Ingeri aladel kõige läänepoolsemas Ingerimaa osas (Enäjärvi-Haavio 1949 ja Järvinen 1990).

Videolindistamine on sõnadega kirjeldusest loomulikult palju parem tantsu jäädvustamise viis. Rappula kuulsa, 1977. aastal rajatud rühma Röntyskä repertuaari on filminud nii eestlased (Ingrid Rüütel) kui ka soomlased (Hovinheimo 1988). Nende lindistuste *röntyskäd*, ringmängud ja *Kangakudumine* on olnud teretulnud lisa ingeri tantsust huvitatud rühmade repertuaaris. Lisaks nendele filmidele on tantsudest võimalik vihjeid saada ka erinevate raamatute vanade fotode abil (Hämäläinen 1944). Ingeri tantsukultuur on tihedalt seotud lauludega ja seetõttu aitavad arhiivimaterjalist või originaallindistustest välja antud CD-d (The Kalevala Heritage ja Röntyskä Songs) ja kassetid (Rüütel) ka tantse mõista.

Aastate jooksul on artikli autoril olnud võimalus osaleda mitmetel Viola Malmi (1935–2010) tantsukursustel, mille sisuks oli karjala tantsu kõrval ka ingeri rahvapärimus. Viola Malmil oli ema Helmi Malmi ja paljude informantide kaudu vahetu kontakt ingeri tantsuga alates 1920. aastatest. Malmi unikaalne ja innustav õpetamisviis, tähelepanu pööramine laulule tantsu osana ning täpne stiili ja tantsuliigutuste vaatlemine andsid ta õpilastele asendamatu teadmisi. Soomes oli tantsijatel keele tõttu lihtsam laulu ja tantsu kokku viia,

kuid Malmi rühmad Karjalas olid samas väikeste, rütmiliste rõhkude, rõhuliste sammude, tantsustiili ja -hoiaku meistrid.

Kui pärast Nõukogude perioodi oli jälle võimalik vabamalt ka Ingerimaal liikuda, hakkasid soomlased ja eestlased seal usinalt välitöid tegema. Üks tähtsamatest üritustest, kus materjali koguti, oli Tuutari ingerisoomse jaanipäevapidu 1990. aastal (Asplund 1992: 164). Tants oli peamiseks huviobjektiks harva, aga ka selle kohta saadi andmeid ja üksikuid tantse ka avaldati, nt Tamperre ülikooli välitöödel Olga Ostonenilt üles kirjutatud kadrill, väljaandjaks Karjalainen Nuorisoliitto 1994. aastal. Siiani pole ilmunud kokkuvõtet eri kogumisreiside tulemustest. Teadmisi koguneb siit ja sealt. Ka Rootsisis on Markku Plaketti organiseerinud sinna elama asunud ingerisoomlaste tantsude filmimist, kuid neid materjale mul kahjuks hetkel kasutada pole.

Olen ise käinud Ingeris mõned korrad tantse ja muud folkloori kogumas. Suvel 2000 veetsin jaanipäevanädala Sibeliuse akadeemia muusikutega Peterburis ja ingerisoomse jaanipeol. Kogumistöös olid informantideks peamiselt ööbimiskohtadeks olnud vanadekodude elanikud. Kevadtalvel 2001 sõitsin üksi ringi Ingerimaa erinevates piirkondades: vastlapäevapidustustel ja viimaste *röntyskätantsijate* juures põhjas, Kesk-Ingeris Kikkeri ja Skuoritsa vanadekodus, kus erilise mulje jättis mulle tantsude ja laulude oskaja Olga Ostonen. Unustamatu oli tantsimine koos Soikkola poolsaare isuritega jääkülmas seltsimajas ja pärastine tantsude meenutamine kodudes. Rappula Röntyskä liikmed mäletasid tantse veel hästi ning kirjeldasid *röntyskäid* ja ringmänge. Mujal mäletas vanem põlvkond hästi kadrilli, paaristantse ja ka *lanssit*. 2010. ja 2011. aasta suvel oleme olnud tantsurühmaga tantsimas ja välitöödel Kesk- ja Lääne-Ingerimaal. Huvitav on olnud jälgida, milline osa oma pärimusest tundub Ingerimaal olevat väärt säilitamist ja taaselustamist.

Eespool on kirjeldatud nii ingerisoomlaste kui ka isurite tantse, kuid mitte selle piirkonna kolmanda rahvakillu vadjalaste traditsiooni. Kõige varasemad andmed tantsude kohta on pärit 19. sajandist, kui isurite ja ingerisoomlaste vahel oli juba rohkem läbikäimist ja ühtlustumist (vrd Asplund 1992: 166). Tants on osa kombestikust ja näiteks lauludest vähem keelega seotud žanr. Neid rahvaid on ka varasemates uurimustes koos käsitletud: näiteks laulu- ja toidutraditsiooni puhul (Asplund 1992; Kuronen 2002).

Ingeri tähtsamad tantsutüübid

Artikli esimeses osas ilmnes, kuivõrd killustunud ja mitmekülgse materjali põhjal ingeri tantse peab vaatlema. Vaatamata sellele tõestab tulemuste usaldusväarsust fakt, et väga erinevad allikad viitavad tantsudele suhteliselt sar-

naselt. Tants on üsna stereotüüpne folkloorižanr. Selleks, et tants oleks kõigile tantsitav, peavad sotsiaalses rühma- või paaristantsus osalejad valdama üsna sarnast liikumist, mis tähendab vähest varieerumist. Ingeri tants ei tähenda vabalt varieeruvat suvalist tantsimist, see jaguneb äratuntavateks tantsudeks (vt Aronen 2003: 95–97). Ingeri tantse võiks vormi järgi (aga ka ajaliselt, jättes eraldi vanemad paaristantsud, mille kohta on vähe otseseid andmeid, nt *Melkutus* ja uuemad, nt *Oira*, krakovjakk jne) rühmitada järgmiselt.

Vana regivärsiline laulutants

Võib-olla kõige täpsemini, tänu luule ja muusika uurimisele, on uuritud regivärsilist ingeri laulutantsu, millel on kokkupuutepunkte soome, setu ja slaavi pärimusega. Pirkko-Liisa Rausmaa kokkuvõttev artikkel “Vanhat laulutanssit”, mis lähtub just tantsuliigutustest, viitab ingeri üleskirjutustele, kus kirjeldatakse tantsimist ringis, kolonnis, ketis ja üksi paarilise ees. Tuleks täpsemalt uurida artiklis uuemateks tantsutüüpideks nimetatud osa, sest sellel näib olevad sarnasusi *röntyskätega* ja seda mitte ainult tantsuliigutuste puhul, nagu Rausmaagi viitab ingliska ja kadrilli puhul, vaid ka laulude vene mõjude tõttu arusaamatuks muutunud refräänide osas (Rausmaa 1981b).

Röntyskäd

Tänu arhiiviandmetele, Pulkkineni ja Malmi teostele ning Rappulas 1970. aastatel alustanud rühmale on põhjaingeri *röntyskätantsud* üsna hästi dokumenteeritud. Laulude sõnad ja viisid mõjutavad tantsu iseloomu oluliselt, aga siin keskendutakse tantsule kui sellisele. *Röntyskäte* salmid rändavad üsna vabalt ühest tantsust teise ning nende analüüs tantsutüübi juures pole võimalik.

Esimesel pilgul tundub *röntyskätes* olevat palju varieerumist selle suhtes, millist tantsu mingi nimi tähendab. Nende kõigi ühiseks jooneks on paigutamine ruumis servadele kas ringis seistes või paarikaupa seina ääres pingil istudes ning tantsu liikumine ringjoonel progressiivselt päripäeva. Kõiki *röntyskäid* tantsitakse väikse, nõtkuva sammuga ja tantsule lisatakse rütmilisi elemente teravate madalate rõhuliste sammudega. Ka tantsude omavaheline suhe on tüüpiliselt selline, et *Kolmit* joostakse pärast iga *röntyskät* ja alati lõpetuseks. *Kolmis* ühe paariga tantsimisse kuluv sammude arv vaheldub vabalt ja seetõttu sobivad *Kolmi* saateks väga erinevad lauluviisid, isegi niisugused, mis ei jagune harjumuspäraselt nelja takti fraasideks (nt Asplund 1992: 111 ja Hujanen 1991: 39).

Röntyskäte kirju pilt on osaliselt näiline, sest tantsu tuure või elemente on ainult piiratud arv. Kokkuvõte nendest võiks olla järgmine: paaride käimine

kokku ja lahku (*Raaliaali, Aalistulla, Tuulistulla, Kakkunassi, Siisikka, Tumala*), läbikäimised (*Liilei-lailei, Aalistulla*), kolme tantsija põimumine “*enkeliskajuoksu*”, number 8 kujuliselt (*Kakkunassi, Liilei-lailei*), “*karkelo*” kohtade vahetus (*Tumala*), värav (*Aalistulla*), veski, sõõr (*Raaliaali*), paarilise ümber liikumine (*Siisikka, Tuulistulla, Liilei-lailei*) ja keerutus paarilisega (*Raaliaali, Aalistulla, Tuulistulla, Kakkunassi, Tumala*).

Allikates kirjeldatakse *Raali-aali* (kokku ja lahku, keerutus, veski, keerutus, sõõr, keerutus) ja *Kolmit* (põimumine) alati ühtemoodi. *Liilei-lailei* (läbikäimised, põimumine, läbikäimine ja keerutus) varieerumist on ka vähe, peamiselt põimumise alustamise ja tantsusuuna osas.

Tuulistullaa oli Röntyskä rühma repertuaaris lühike tants (kokku ja lahku, kohtade vahetus ja keerutus vastas paarilisega), aga Viola Malmi teoses (1982: 88) on kolmetuurilise *Tuulistullaa* kirjeldus (kokku ja lahku, läbikäimised, värav). *Aalistullaa* omakorda oli Rappula Röntyskäl kolme tuuriga (kokku ja lahku, läbikäimised, värav), Malmil (1982: 89) aga ainult kokku ja lahku, tüdrukute kohavahetus. Rahvapärased nimetused võivad olla kirjud, kuid tundub siiski tõenäoline, et 1982. aasta teoses on nende kahe nime lihtsalt kogemata vahetunud.

Viola Malmi arvates põhinevad *röntyskäd* Peterburist pärit kadrilli tuuridel (Malmi 1993: 17). Ei tohi siiski unustada, et *röntyskäte* elemendid ja tuurid on soome nelja inimese *enkeliska*-tantsudes (läbikäimised, veskid, põimumised ja väiksed sõõrid) ning *purpurite* tuurides tavalised. *Enkeliskad* olid Soome sisemaal populaarsed 19. sajandi keskpaiku ja kuna sel ajal olid tihedad kontaktid Ingerimaaga ja toimus soomlaste ümberasumine Ingerimaale, ei tohi jätta neid tantse *röntyskäte* tausta uurimisel tähelepanuta.

Malmi varasemas väljaandes (1982) ei ole *Siisika*-tantsu, sellele vaid viidatakse sissejuhatuses (Malmi 1982: 19). 1993. aasta teoses leidub aga sissejuhatus viitele lisaks ka tantsukirjeldus, mis on märkimisväärselt erinev Röntyskä rühma variandist (kokku ja lahku nii, et väljast tuleb ainult üks tantsija, aga siseringist terve paar, ja liikumine ümber paarilise). Võib-olla liiga otsene kadrilli tuuride peegelduse otsimine on pannud vormima raamatus kirjeldatud *Siisikat* (kokku ja lahku, kolmikuga tants, sõõr ja keerutus paarilisega), mille taolist ei leidu teistes allikates isegi mitte mõne teise nime all.

Röntyskäte osas on üsna palju varieerumist selles, millal ja kui laial alal neid tantsiti. *Siisikkat, Kolmit* ja *Kakkunassit* on olnud tuntud ka maakitsuse Soome poolel (Rahvaluule arhiivi kartoteegi järgi: *Kakkunassi* Sakkulast, Raudust, Muolaast, Metsäpirtilt, Valkjärvelt, Johanneksest, Kivennavalt; *Liilei-lailei* Metsäpirtist, Raudust, *Tumala* Raudust, *Siisikka* Kivennavalt, *Kolmi* Kivennavalt). *Tumala, Kakkunassi* ja *Kolmi* on ka vanimad, pärit 19. sajandist (Pulkkinen 1929: 129 ja Malmi 1982: 20). *Kolmile* tüüpilist *enkeliska*-põimu-

mist kohtab tihti Venemaa erinevate rahvaste tantsudes. Ka Tartu Ingerisoomlaste Seltsi arhiivis on kõige idapoolsemast Ingerimaa nurgast pärit kirjeldus *Kakkunassiga* sarnasest käevangus pöörlemisest (laulumäng *Sinerttiä*, *punerttia*). Samamoodi tantsimine ilma lauluta on tavaline ka karjala tantsudes (*Suuppa ja Suuppasi*).

Üldtuntud tantsud

Ingerimaal on tantsitud ka mitmeid teisi soomekeelses kultuuriruumis üldtuntud tantse, nagu *Kangakudumist*, *Melkutust*, *Nuuskapolkat* ja ringmänge. Ka Lääne-Ingeri aladel tantsitav *Kasatškah* ja Karjala maakitsuselt Raudust pärit *Rikurilla* sarnanevad huvitaval kombel teineteisega. Mõlema ideeks on tantsida viirgude vahelt läbi sammudega, mis meenutavad slaavi tantsu. Venelastega ühiseks traditsiooniks on Ingeri aladel ka ilma kindla koreograafia- ja lühikeste laulusalmidega saadetud improvisatsiooniline tants. Selle saateks on võinud olla nii regivärsiline kui ka uuem riimiline laul.

Uuemad paaristantsud

Lanssi ja uuemad paaristantsud nagu krakovjakk, *Oira*, padespann, vengerka jne, mida Soomes on kutsutud rahvapärasteks vanadeks tantsudeks, Karjalas salongitantsud ja Eestis vanad seltskonnatantsud, on regiooni teiste rahvastega ühised. Neid on õpitud tõenäoliselt Peterburist 20. sajandi esimestel aastakümnetel. Selle dateeringu kasuks räägib ka Kristjan Toropi sissejuhatus raamatule *Vanad seltskonnatantsud* (Torop 1997: 11) ja näiteks Inkeri Kuusisto mahuka tantsukogu andmed Laadoga Karjalast (Soome spordimuuseumi arhiivis). Need tantsud on kahest osast koosnevad paaristantsud ja nende ingeri pärimuses levinud variantides ei leidu iseloomulikke, mujal tundmatuid elemente.

Ingeri kadrill

Ingeri kadrilli kirjeldustes leidub palju ühisjooni. Kõikide nende järgi tantsitakse kadrilli kahes vastamisi reas, nagu on iseloomulik idapoolsele kadrillile. Tuure (*kolenoid*) on umbes kuus, väikseid erinevusi on selles, mida peetakse üheks tuuriks või milline tuur jaguneb kaheks. Sama arvu on mainitud Kesk-Ingerimaal Hatšinas (Gatšinas), kuigi täpsemat tantsukirjeldust selle kohta ei leidu (Malmi 1982: 19).

Kesk-Ingerimaa kadrill koosnes Olga Ostsoni järgi järgmistest tuuridest: a) kokku ja lahku, läbikäimine, b) poiste jalaga rõhu löömine ja käimine võõra

tüdruku juures, c) keerutus vastastantsijaga ja väike värav, d) kokku, lahku, pööramine oma paarilisest ära, e) kolmiku moodustamine ja improviseeritud osa oskust nõudvate sammudega, f) jooks paarilisega ringjoonel (KN 1994).

Kõige läänepoolsematel Ingeri aladel tantsiti Ullo Toomi järgi vastavalt: a) kokku ja lahku, tüdrukute läbikäimine, poiste keerutamine võõra tüdrukuga ning tagasi oma kohale, b) jooks vastastantsija selja tagant, c) tüdrukute pöörlamine käevangus, millele poisid tulevad kaasa, d) figuur, e) väike sõõr, f) jooks koos paarilisega ringjoonel (Toomi 1953: 64–67).

Ise tantsisin Soikkolas 2001. aasta talvel kohalikega järgnevalt: a) “Tuleme vastu” ehk kokku ja lahku, keerutus, läbikäimine ja risti jooksmine, tüdrukute käimine võõra poisi juures ja poiste käimine võõra tüdruku juures), b) “*koputamme kenkiä*” (pöörlamine ridade vahel ilma võtteta), c) “tuttavaks” (kätlemine) d) “suuri risti” (nurgad tantsivad, kohtade vahetus ja värav), e) “*kulkeminen*” (jooks ringjoonel). Soikkola tantsijad meenutasid, et kätlemine oli vanasti tegelikult *lanssi* osa. Kui hiljem olen vaadelnud nende tantsu, on tuuride järjekord olnud vahel veidi teistsugune.

On tähelepanuväärne, et kadrilli esimeste tuuride hulka kuuluvad kõigis variantides kokku ja lahku tantsimine ja läbikäimine ning mingitmoodi keerutus vastastantsijaga (Ostosel siiski alles kolmas tuur). Viimane tuur on kõigis sama: jooks paarilisega ringjoonel. Nende vahele jääb figuure ja mingi vastaspaariga tantsitav osa (pöörlamine kohti vahetades või sõõris). Nõnda on ingeri kadrill väga sarnane “tüüpilise põhjavene kadrilliga” (Rausmaa 2000: 47).

Lõpetuseks

Eespool on tutvustatud väga erinevaid ingeri tantsu kajastavaid allikaid. Osa nendest annab ainult vihjeid selle kohta, kuidas tantsiti, missugused on pildid või laulude rütmid ja fraasideks jagunemised. Teisi on samas lihtne mõista ja nende järgi on võimalik kas või kohe uuesti tantsima hakata. Nende vahele jääb esmapilgul segane materjal, millest on võrdlemise teel võimalik siiski rekonstrueerida päris tantse. Allikate läbitöötamise ja rekonstruktsiooni järel saab visandada üldise pildi aegade jooksul Ingerimaal tantsitust. Tantsude hulgas on suuri rühmatantse, väiksemaid rühmatantse, paaristantse ja soolosid. Nagu mujalgi soomekeelsetes piirkondades, on laulul väga suur tähtsus tant-su osana. Lisaks soome pärimusele esineb selgeid sarnasusi vene tantsukommete ja laulude refräänidega.

Hoolimata sellest, et kasutuskõlblikke tantsuraamatuid ingeri pärimusest õieti ei leidu, on repertuaari suurus selle väikse uurimuse tulemusel võrrel-

dav sellega, mida on teada Soome erinevatest piirkondadest (Biskop 1990: 84–85 ja Aronen 2000: 220–222). Ingerimaad on tihti nimetatud laulumaaks, aga samavõrra on see olnud ka rikka tantsukultuuri piirkond.

Kirjandus

Aronen, Juha-Matti 2000. *Kangasalan tanssit. Tutkimus läntisen Sisä-Suomen kansanomaisista tansseista 1700-luvun lopusta toiseen maailmansotaa*. [Kangasala tantsud. Uurimus läänepoolse Sise-Soome rahvapärastest tantsudest 18. saj lõpust Teise maailmasõjani]. Magistritöö. Helsingi: Helsingi Ülikool.

Aronen, Juha-Matti 2003. Kangasalan tanssit yhteisön perinteenä. Saarikoski, Helena (toim). *Tanssi tanssi*. Tietolipas 186. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 91–116.

Asplund, Anneli 1992. *Kansanlauluja Inkerinmaalta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 557. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Biskop, Gunnel 1990. *Folkdans inom folkdansrörelsen – folklig dans?* Helsingfors: Finlands Svenska Folkdansring.

Enäjärvi-Haavio, Elsa 1949. *Pankame käsi kätehen*. Suomalaisten kansanrunojen esittämistavoista. Porvoo & Helsinki: Werner Söderström oy.

Hovinheimo, Liisa 1988. *Röntyskä. Elävää kansanperinnettä Pohjois-Inkeristä*. TV-dokumentti. TV 2. Tampere.

Hoppu, Petri 1999. *Symbolien ja sanattomuuden tanssi*. Menuetti Suomessa 1700-luvulta nykyaikaan. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hujanen, Jussi & Hukkanen, Timo & Hyypä, Kirsi & Rausmaa, Pirkko-Liisa & Seetula, Irja (toim) 1991. *Lauluvakka*. Helsinki: Suomalaisen Kansantanssin Ystävät.

Hämäläinen, Antti 1944. *Kadonnutta Inkeriä*. Porvoo & Helsinki: WSOY.

Jukarainen, Helvi 1946. *Suomen nuorison leikkejä*. Porvoo: WSOY.

Järvinen, Irma-Riitta 1990. Aili Laihon päiväkirja Viron Inkeristä kesällä 1937. Laaksonen, Pekka & Mettomäki, Sirkka-Liisa (toim). *Inkerin tiellä*. Kalevalaseran vuosikirja 69/70. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kiuru, Eino 1974a = Киуру, Эйно & Коски, Терту & Кюльмясу, Элина (koost). *Народные песни Ингерманландии*. Ленинград: Наука.

Kiuru, Eino 1974b. Piirilaulu, liekkulaulu ja röntyskä Inkerinlauluperinteessä. *Sananjalka* 16. Suomen kielen seuran vuosikirja, lk 34–54.

Kuronen, Aira 2002. *Inkerin keittiö*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Malmi, Viola 1982. *Karjalaisia kansantansseja*. Lempäälä: Suomalaisen Kansantanssin Ystävät.

Malmi, Viola 1993. *Karjalaisen kansantanssin lähteillä*. Vapaan sivistystoiminnan liitto.

Nevalainen, Pekka 1992. Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla. Nevalainen, Pekka & Sihvo, Hannes (toim). *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 234–299.

Niemeläinen, Päivyt 1983. *Suomalainen kansantanssi*. Helsinki: Otava.

Pulkkinen, Asko 1929. *Suomalaisia kansantansseja*. Toinen, lisätty painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Kirja.

Pulkkinen, Asko 1946. *Suomalaisia kansantansseja*. Porvoo: Werner Söderström oy.

Rausmaa, Esko (toim) 2000. *Katrillia tanssimaan*. Vantaa: Kansanmusiikin keskusliitto & Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.

Rausmaa, Pirkko-Liisa 1977. Kansantanssin vaihteita Suomessa. Rausmaa, Pirkko-Liisa & Rausmaa, Esko (toim). *Tanhuvakka*. Suuri suomalainen kansantanssikirja. Helsinki & Porvoo: Soderstrom.

Rausmaa, Pirkko-Liisa 1981a. Heinolan polska. *Kansanmusiikki* 7 (2), lk 10–14.

Rausmaa, Pirkko-Liisa 1981b. Vanhat laulutanssit. Laaksonen, Pekka (toim). *Pelit ja leikit*. Kalevalaseuran vuosikirja 61. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 186–196.

Rausmaa, Pirkko-Liisa 1999. Purpuri suomalaisessa tanssiperinteessä. Bergholm, Kari (toim). *Suomalainen purpuri*. Helsinki: Suomalaisen Kansantanssin Ystävät ry.

Rausmaa, Pirkko-Liisa & Rausmaa, Esko (toim) 1997. *Tanhuvakka*. Suuri suomalainen kansantanssikirja. Teine ja muudetud trükk. Helsinki & Porvoo: Suomalaisen Kansantanssin Ystävät.

SKVR = Suomen Kansan Vanhat Runot. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 1908 – 1948. Helsinki.

Toomi, Ullo 1953. *Eesti rahvatantsud*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Torop, Kristjan 1995. *Kontratantsud*. Tallinn: Rahvakultuuri arendus- ja koolituskeskus.

Torop, Kristjan 1997. Sissejuhatus. Aassalu, Heino & Luht, Pill & Torop, Kristjan (koost). *Vanad seltskonnatantsud*. Valimik XX sajandi I poole seltskonnatantse. Tallinn: Rahvakultuuri arendus- ja koolituskeskus.

Väisänen, Yrjö (toim) 1959. *Kisapirtti. 125 suomalaista kansantanssia*. Porvoo: Suomalaisen Kansantanssin Ystävät ry.

Helikandjad

Rüütel, Ingrid: *Ingerisoomlaste rahvalaule*. Äänikasetti.

Röntyskä Songs. CD-levy. Mipu music. 1993. Helsinki.

The Kalevala Heritage. CD-levy. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 1995. Helsinki.

Summary

Sources of the Ingrian dance lore and general picture of dances

Juha-Matti Aronen

Key words: Ingrian Finnish dance culture, quadrille, *röntyskä*, sources

The purpose of this article is to introduce different sources of information and materials available about Ingrian Finnish traditional dances. By comparing them it is possible to find out what and how was danced in Ingria. The second part of the article analyses the most typical dances and dance types. Information about the dances is collected and the research is conducted aiming at the reconstruction of dances so that they could be danced again by younger generations of Ingrian Finns.

Before the World War II, the Ingrian tradition was collected and published as a part of Finnish culture but after the war it was ignored for a long time. In addition to Finland, dances were published in Estonia and Karelia and some fieldwork was done among the Ingrian Finns who had moved to Sweden. In Ingrian tradition, singing and dancing are close together and that is why quite a lot of information about dances can be found in song publications. The most important researchers and writers are Asko Pulkkinen, Viola Malmi, Ingrid Rütel, Pirkko-Liisa Rausmaa and Anneli Asplund.

Dance types in Ingrian tradition:

1. Old metrical song dance in which old songs are performed by dancing in a chain, circle, lines or alone without partner. There is information about even younger dance elements as in contra dances to be used together with old metrical *runo* songs.
2. *Röntyskäs* in Northern Ingria. In them two couples dance at the same time.
3. Figures accompanied by new folk songs with rhymes. Other couples are standing in a circle and the dance grows clockwise as a progression.
4. A few dances that have been popular all over Finland (weaving, couples dances) and ring games.
5. Lancier quadrille and newer couples dances as *Pas d'Espagne*, *Vengerka*, *Krakoviak* and waltzes.
6. Quadrille's variants in Ingria are pretty similar to Northern Russian quadrille.